

Драгослав
МИХАИЛОВИЋ

ФРЕДЕ,
ЛАКУ
НОЋ

Copyright © 1967, Драгослав Михаиловић. Сва ауторска права задржана.
Објављено посредством ауторске агенције
P. & R. Permissions & Rights Ltd., Limassol,
Cyprus

Copyright © овог издања 2017, ЛАГУНА

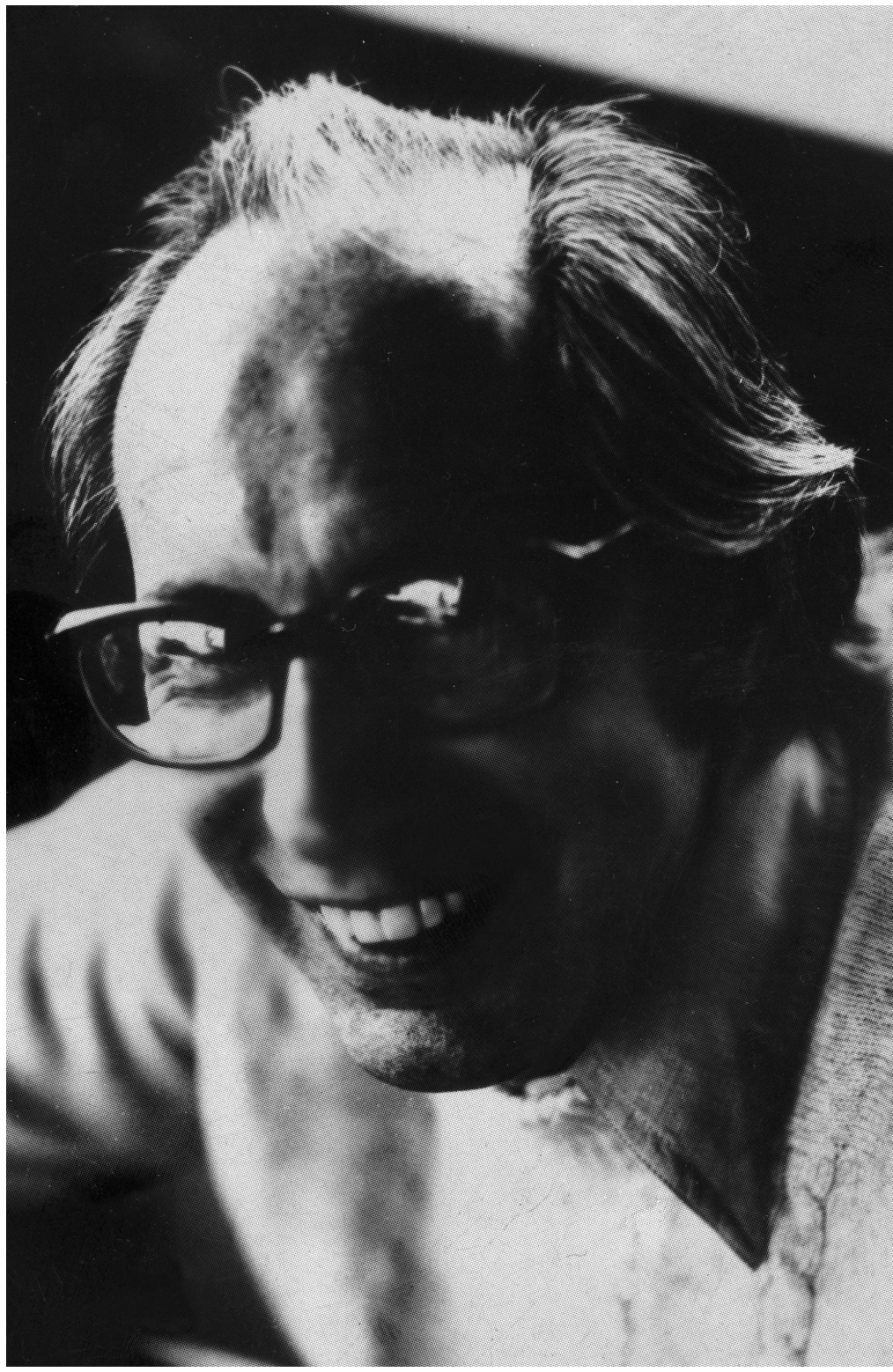
Сабрана дела Драгослава Михаиловића
Књига 1

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Мој син. Ко у њој малом њизавцу није видео лејоџу коју су њему закинули? Глујо је џо, наравно. Па џако, одједном и џако сџрашно. Тај мали човек, који џреда мном, ево, с џужном симболиком, џодсећајући ме на мене самој и на хиљаде друђих које у свом веку видех, џлавиња џо џусџоши овој џросџора сударајући се са бездушношћу џредмеџа око себе, шџа је заџраво џо? Гледам џа, и као да нешџо видим. Нешџо шџо можда не бих смео видети. Оџојан као џиће а, знам, крајџко-џрајан као зрак, силан као џлечер а слаб, рањив као лисџак, чистџ као сад а џаман, сџравично нејасан као суџра: шџа ће од џоџа биџи? Шџа је џо човек? Је ли већ сад џредодређен на жрџву, шџо ми се џо некој блаџсџи на џеџовом лицу у једном ужасном часку учини извесним? Или ће, унакажен а бесловесан, осџаџи само конзументџ овоџа светџа, једађна машина сва од усџа и џована? Или, као шџо обично бива, и једно и друџо у усџо време, оџевана блаџсџ блесасџој јаџеџа с ошџрим зубима џладној вука, у брајџској синџези

лажне невиносѣи? Шта ће од шоја исѣасѣи? Хоће ли имаѣи ону реѣку срећу да одмах чврсѣио крене својим ѣуѣем и кроз живоѣ с елеѣанѣном лакоћом ѣронесе радосѣи своје ѣудскосѣи, ѣеретѣ своѣа смисла? Или ће ѣа целоѣ века с муком ѣѣражѣи, ѣѣѣѣи ѣо ѣѣмини и раскрављеним ѣрсѣима раскоѣаваѣи ѣубришѣа, вући се сѣѣранѣуѣѣцама и ѣлавињѣи ѣо нейроходу, сам као руина на хриди вечерњој, рањав и уморан, са слуѣњом као јединим саѣуѣѣником, да и ѣѣако иѣак досѣе до своѣ врха и ѣѣу, заслеѣљен, ѣагне? Или ће већ од самоѣ ѣочетѣка, као киша божја, као камичак, склизнуѣи низ обронак и ѣосѣѣѣи белуѣѣак који коѣрља буѣѣѣа?

Беоѣрад, 1962.

ГОСТ

Пре неколико година, једне опаке зимске ноћи, изненада ме је посетио један гост.

Не бих тачно могао да кажем по чему сам га осетио чим сам ушао. Је ли то било оно ситно, пригушено лупкарање које је оглашавало његов корак, чега сам се до јутра доста наслушао; или, пак, шуштање по хартији налик на оно кад се деца уче писању пером; или ни једно ни друго него неки мирис, који сам те ноћи такође осећао?

Углавном, дошавши касно, тихо сам ушао и, да никога у кући не пробудим, полако за собом затворио врата. Квака на мојем улазу је притом два пута лагано али реско, готово строго зашкрипала, што ми је до данас остало у сећању. И одмах сам се сусрео с нечим што сам препознао и што ме је на много шта подсетило.

Гласно сам рекао:

„Како си ти овамо дошао?“

Напољу је била мразна, као прапорац звонка ноћ, а ја сам у том собичку некако био забачен, и за тренутак сам га примио благонаклоно.

Јер био је то само један обичан миш, неважан и сувишан колико таква животињица може да буде, који каткад човеку може да буде и симпатичан. Миш који се појавио можда неочекивано, али који је, све у свему, нешто што се у животу виђа бар сто пута.

Намерно сам рекао *обичан, који се у живоју виђа с'ио њуша*, а не, рецимо, *сив, глакав*, да се не помисли на нешто громадно и невероватно, какав у даљем току моје приповести можда може да изгледа. Јер после јурњаве те ноћи ни сам готово нисам био сигуран да ми се све одистински било догодило.

Већ сутрадан, пошто сам ту ноћ прегрмео, није ми било јасно како је тамо дошао. Чинило ми се да сам при доласку врата нашао затворена: како је ушао? Пажљиво сам собу најпре прегледао, а затим и почистио. Нисам нашао ништа. Био је нестао и онај његов мирис, који сам, док је ноћ трајала, јасно осећао. Мада сам се читавог догађаја до детаља сећао, све ми је помало личило на сан. Стварно, помишљао сам, да нисам сањао? И тек с приличним закашњењем дошао сам до закључка да се то догодило на најједноставнији могући начин: неко је нешто био потражио, књигу можда, и притом врата оставио отворена, а кад их је касније затворио, миш је већ био унутра.

Дошавши, брзо сам се свукао и завукао се под отрцани јорган; мислим да га је још моја мајка донела оцу у мираз. Испод покривача уследило је извесно бесомучно ритање, нека врста креветског спринтовања праћеног

цвокотањем зубима и мумлањем, шкрипом и лупом кревета о зид и, разуме се, дизањем невидљиве прашине, која дражи на кашаљ. А онда, чим је стаза била претрчана и ја се мало загрејао, извукао сам главу испод јоргана, пружио руку под кревет, што је било једино место у собици које је још било довољно слободно, и отуда извадио књигу. Минут касније, с пажљиво утутканом другом руком, шкљоцнуо сам упаљачем и припалио цигарету. Уобичајена припрема за спавање.

Не знам да ли сам тако прочитао иједну страницу. И тада сам га се сетио. Били смо као два господина у истој хотелској соби, узајамно упознавање међу њима готово је неопходно.

Скочио сам из постеље, натукао на ноге папуче начињене од старих, голооточких сандала од аутомобилских гума и, одмах почевши и да дрхтим, започео жустру истрагу. Завирио сам под кревет, иза књига, иза кофера, докле год сам могао допрети погледом. И нигде нисам видео ништа.

Тиме готово задовољен – можда сам се преварио, можда га и нема? – журно сам поново ускочио у кревет; још није био хладан. У њему је опет уследила кратка партерна гимнастика, други пут сам отворио књигу сакривши слободну руку под покривач. Допушио сам једну цигарету и запалио другу док је око мене и даље било мирно, све једнако чекајући, већ се полако припремао да последњим свесним покретом угасим сијалицу изнад главе и онда да нестанем у сну. И он ми се тада јавио.

У потпуној тишини, учинио је то најпре нејасно и необедљиво, тако да га нисам одмах ни разазнао. Али

већ тренутак касније направио је шушањ којим ме је ослободио недоумице. Одједном расањен, напет као ловац, почео сам да га вребам. И како сам га био зачуо испод кревета, мало сам се изненадио кад сам га угледао на сасвим другом месту.

Међутим, раније, све док он сам то такорећи није зажелео, нисам га могао ни видети. Јер у мојем собичку је поред постеље и испод ногу било слободног простора једва по метар, а и то је чучало пренатрпано свим и свачим. Мој гост се сада појавио иза једне гомиле књига – које сам ја, зависно од тренутка, или куповао или продавао, а у том моменту их случајно нисам отуђивао – у правој, расној мишјој пози, каквим се приказује у најјевтинијим сликама, и то је био такав класичан приказ нереда да је у мени у часу угасла симпатија коју сам у почетку осетио.

То је изгледало овако. Гомила књига накривљена као да се налактила на другу гомилу, која се некад била срушила и, као уседелица се огрнувши плаштом прашине, гнездила у читавом углу, и усред тог колорита миш, који је помолио главу овенчану репом и безбрижно мрда брковима – треба то видети, па се подсетити да треба не само те уседеличке књиге очистити, наместити и читати, него да су оне оно најмање што те очекује и твоје расположење ће се одмах прилагодити.

Прожео ме је сумор и мој сан је одлетео дођавола. Гледали смо се из својих бусија и ја му, признајем, већ нисам желео ништа добро. Сутрадан сам имао гомилу најважнијих на свету неважних ствари да посвршавам, вас дан и добар део ноћи мораћу да одстојим на ногама, а како ћу то не будем ли се испавоао?

Учинио сам нешто што ме је подсетило на једну од мојих тетака. Она се против несанице дугих зимских ноћи борила бесним јурењем мачака, што ми је, пробуђеном, видевши је на месечини како у белој сељачкој подсукњи и с оклагијом у руци полугласно крешти и јурца тамо-амо, увек изгледало помало гротескно. Психнуо сам као на мачку. Он је поскочио, некако поспрдно, као јаре. И нестало.

Причекао сам још мало. Ништа се није чуло. Умирен, као да сам тиме све уредио и да сад могу мирно да заспим, окренуо сам прекидач, обрнуо се ка зиду и тутукавши се покривачем, зажмурио.

Али нећеш се од неких ствари спасти окрећући им леђа. Није прошао ни добар минут, а мој гост је опет почео да се креће, сад већ заиста бескрупулозно пунећи просторију најразличитијим шумовима. Отворио сам очи и забуљио се пред себе у нејасно, тамно шаренило зида, знајући да ми сан још може доћи само као нека врста новогодишњег поклона.

Тромо, безвољно сам размишљао шта да учиним. У једном моменту брзо сам се у кревету усправио и једанпут, па још једанпут, брзо окренуо прекидач. Као ударац у сам корен очију, за тренутак је у соби лизнуо блесак, па је на ствари легао још гушћи мрак.

Уследила је кратка тишина и у мени је, канда, прхнула нада. Али не задуго. Јер мој незвани гост се одмах изнова јавио и најпре стидљиво, па све безобзирније и безобзирније наставио да ради свој онепокојавајући посао.

Окренуо сам се на леђа и после кратког погађања са самим собом да треба да останем миран и да ми

никакво лудило неће помоћи, придигао сам се и поново упалио светлост. Прихватио сам се нове цигарете.

Све је у соби око мене било на свом месту и све варљиво мирно, и пролетело ми је кроз главу да много шта што изгледа обично може у себи да скрива некакве тајне, нешто што се првим погледом не може обухватити.

Већ сам га чекао. Моја нада да ће ме можда ипак оставити на миру и да ћу најзад моћи да спавам одлепшала је и забављао сам се размишљањем о томе где ће се сада појавити. Да ли ће, може бити, изгледати друкчије? Али кад је мало касније извирио на истом оном месту где и малочас, не само што нимало није био друкчији него се и читава слика готово до у длану поновила. Опет је промолио главу, крај које му је вирио савијени реп, и осматрајући ме дугметасти очима, мрдао смешним брчићима као да ми се руга.

Тако је ту, међу хартијама, неко време чучао, шушкао, мувао се лево-десно. А онда је почео да извиђа.

Најпре се опрезно извукао из склоништа, међутим, као да се стиди, тако да га не видим читавог, и хитро се узварао на гомилу књига. Згрчен за скок, часак је тамо постојао као споменик сам себи и као у дечјој игри брзо се смандрљао и нестало. Затим га за тренутак није било, а онда се први пут извукао на чистину цео – учињено ми се некако жгољав и мршав, готово изгладнео – и без чекања жустро потрчао. Пројурио је по средини собе (*фр-фр-фррр*), дошао до угла у којем су врата – а то ми је било скоро надхват руке – застало и одоздо ме погледао као да жели да види шта мислим о томе. Онда се усправио ножицама уза зид. Али пред њим

је била безизгледно стрма бела равнина и, испраћен треском моје папуче, пројурио је натраг (*фр-фр-фрррр*, као од неке мале вртешке).

Сцена се затим још два пута поновила и готово сам сасвим престао да обраћам пажњу на њега, као, уосталом, и он на мене.

Сада се понашао све слободније и све дрскије. Трчкарао је по соби (мекано, пригушено *луй-луй-луй*), прешао преко папуче поред кревета – учинило ми се да ће успут и на њу презриво пустити воду – њушкао, покушавао да загризе у неку даску, што се у акустичком левку маленог простора чуло као укуцавање ексера. Најзад се преко сандука на којем је лежао мој расходовани кревет испео на жицом искрпљени мадрац и почео одоздо по њему да хода као пеливан (стакато *бзн-бзн-бзн* и ситно куцкање у мозгу). На то сам се у постељи неколико пута што је могуће бучније преврнуо и он је слетео и негде се шћућурио.

После тога наишао је одлучујући тренутак, који сам ја, просто, пропустио да уочим. Он је онако цикао, лупао, грмео, а ја сам нешто чекао и у том сам чекању неприметно нестао. Сијалица ми је остала упаљена, књига, коју сам био поново узео али да је читам више нисам могао, смакла ми се поред кревета и све се то десило кад већ ништа око себе нисам могао да пратим.

Колико је тако потрајало и колико је прошло до мог буђења, заправо, не знам. Чинило ми се да није прошло много и пренуо сам се у време које је изгледало као дубока ноћ. Међутим, ускоро су кроз прозор

почеле да улазе црне силуете и премда би то требало да значи да ће ускоро зора и да се ноћ завршава, одигравши своју улогу до краја, ипак сам имао времена да поново заспим и да се пробудим у тренутак који ми за то није био неуобичајен.

Само то буђење усред ноћи, пак, било је ужасно. Одједном сам из оног непостојања осетио да се догађа нешто непојмљиво, ошинуо ме је огроман страх, који ме је просто оставио без ваздуха. Благо руменило сна се изненада заменило реским, бритким блеском стварности и још нисам знао ни шта чиним, а већ сам заједно с покривачем био на земљи.

Бос и полуго, стајао сам на хладном поду и, дрхтећи, запрепашћено гледао у јорган под ногама. Шта се десило? Тишина је била бела као млеко, у очи, у уши, у главу ударало ми је неко вртоглаво, блештаво зујање и, преплашен и бунован, навалио сам да преврћем око себе. Све сам испревртао и ништа нисам нашао.

Постојао сам онако још мало, премештајући се с ноге на ногу, и, већ готово поплавео од зиме, наместио кревет и наново легао.

Међутим, лежући, руком сам се држао за крста. Ту ме је та коприва попарила. Ту ме је та свила, хладњи-кава и пријатна, али и жива и покретна, опржила.

Како ли се само, питао сам се, увукао?

Настојао сам да се смирим, међутим, руку испод крста нисам извлачио. Као што је за неког стругање по стаклу или додир по љусци печеног кромпира звук од којег му, потраје ли још мало, може прснути мозак и од којег се, и кад се заврши, спасава гутајући сопствене бубне опне, ја сам био сав најежен као да ми по

леђима ходају рибаће четке. И, нехотице, крста сам у постељи одизао.

Зашто је то учинио, размишљао сам. Је ли му ово био једини спас?

Али чим сам га наново угледао, видео сам шта је. Било је то крајње очајање. Његова заблуделост, видело се, ускоро ће се завршити – вид притом неће бити много важан – и расплет јој ваљда жели већ и сам.

Прво што ми је тада на њему пало у очи била је нека велика промена. Синоћ је био живахан, готово подсмешљив; сад га ни оно избацивање из кревета, изгледа, није много зачудило, као да је и оно било нешто што је могао очекивати. Кретао се много тише, насумице лутајући тамо-амо. Видела се у ствари нека потпуна равнодушност, досада у сваком покрету, полупијано тумарање без снаге да се ишта учини и ишта промени. Помицао се као лоптица ударена ногом, немоћна да се заустави или промени правац све док над њом то нека спољашња сила не учини.

Још једанпут је дошао до моје папуче и, исувише споро за свој брзи, ситни корак, прешао преко ње без задржавања, чудно одскачући са врелине леденог пода и отресајући ножицама као гадљива мачка. И као што разбијена војска, која на сваком кораку срета надмоћнијег непријатеља, у тупој излуделости бежи онамо куда јој нога сама крочи, скоро се сударио с одбојном белином слободног зида и једва чујно писнувши, нестао ми испред очију негде под креветом.

Мраз је већ био потпуно побеснео и на месту где сам ударао дахом по покривачу су се белеле ситне капи иња као магла.

Више га нисам јурио. Још једном сам запалио цигарету и тако чекао. Чинило ми се да га нећу дуго чекати.

Сад се готово није ни чуо. Једва да је још покатак танко писнуо или на некој хартији шушнуо, а то више није било ни налик на оно од синоћ.

А онда је почео да ми прилази, поуздано и неодлучно, журно и са застајкивањима, онако како се приступа критичном догађају несклоне судбине, у чију се потпуну несклоност још помало не верује.

Опет ми се негде код ногу испео на кревет; опет оно лако откидање тонова (*бзн-бзн-бзн*) по звучном ћилиму мадраца. Прилазио ми је као звук, у журби потрчкујући и као од умора застајкујући.

Потпуно сам се умирио. Ниједан сумњив покрет нисам смео да начиним.

Тако је прешао читаву своју главачке постављену стазу. Негде пред крај, кад су се звучни таласи већ јако изменили, као да је још једанпут застао; зујање је за тренутак уминуло. Затим је поново пошао и ваљда у само неколико корака стигао до ивице. Онако одоздо, чинило ми се, стајао ми је негде више главе.

Био сам миран, и зачудо, нисам осећао одвратност. Пустио сам поред себе на под недопушену цигарету и, припремајући се, полако окренуо главу. Гледао сам у таваницу.

Тада се по платну постељине зачуло гребање.

Нехотично сам се напрегнуо. Гребање се чуло све јаче, очигледно, приближавало ми се, али с које стране?

Готово сам престао и да дишем. Кад се појави, размишљао сам, како да се окренем, како да учиним онај нужни покрет, а да га не уплашим? Уто, пре него

што сам и успео да се одлучим, откидање канџица од јастука већ ми се сасвим приближи и као што се у тренутку мира осећа шуњање муве према носу, негде до зида, на ивици мојег видног поља појави се његова тамна мрља.

Ваљда ми се и последња тетива затеже: растући, мрља ми се лагано приближавала ка уву. По сваку цену сам морао да останем миран, и даље сам нетремице гледао у једну тачку на таваници. Хоће ли стати? Или ће можда сад скренути да ми се опет завуче под покривач.

Најзад је ипак стао – учинило ми се да се нашао тик уз моју главу. Али морао сам да причекам још мало.

У том напорном тренутку, у којем га у ствари нисам видео него и даље само наслућивао, имао сам грозан утисак да ми гвири у уво и да ће покушати да ми се кроз њега увуче у лобању. И онда сам се, иако опет врло опрезно, ипак покренуо.

Најпре сам само мало главу одигао од јастука; тек толико колико је било потребно да њен следећи покрет не начини шум. Часак сам поново причекао: ништа се није догодило. Онда сам, и даље нетремице гледајући пред себе, аутоматски уједначено почео да је окрећем ка њему. Пред очима су ми лагано, као на дијафилму за децу, промицале шаре на зиду изгребане мојим јорганом, које ваљда никад дотле нисам овако у појединостима разгледао. И лоптица његовог тела ми је најзад дошла на двадесетак сантиметара од главе.

Гледао сам га онако из близине. И одмах ми постаде јасно да је сва моја дотадашња опрезност била излишна. Он ме се већ није бојао и ја га више нисам могао уплашити.